

Expressen (liberal)

Om man med ett enda ord skall säga vad Expressen helst av allt vill vara finns det inget bättre ord än liberal.

Kastningarna under några årtio år på 90-talet fick oss ett tag att sväva på målet, vara osäkra på vår egen uppgift och vår egen identitet. En reklamkampanj som gick ut på att en misslyckad löpsedel, vikan i uppgesiffror, täta ledtrådar byter sig till en redaktör som kom direkt från kanslihuset och en redaktör som nog helst av allt ville göra något annat än Expressen av Expressen bidrog till osäkerheten runt tidningen.

Men den tiden ligger bakom oss. Expressen har fått tillbaka sin fasthet i sin egen tradition och är redo att stå på tårna. Därför är vi glada att Expressens styrelse i går, på mitt förslag, beslutade att återgå till sin beteckning från 1944: liberal.

FÖR EXPRESSEN ÄR beteckningen liberal ett uttryck för en publicistisk hållning, en syn på tidningens uppgift i samhället och en sammanfattning av vad tidningen står för. Det är inte en partipolitisk etikett.

Expressen har ingen partibeteckning och vill inte ha någon.

Sådana etiketter värjer vi oss mot. Vi behöver dem inte. Vi vill inte ha dem. De har aldrig passat in på Expressen. De hör, för de allra flesta tidningar, till en förgången tid.

När vi kallar oss liberala är det ett sätt att beskriva hur vi vill fungera som tidning och vilka åsikter vi vill arbeta för i samhällslivet.

Läsarna behöver inga beskäftiga råd om vilket parti de skall rösta på. Expressen vill vara en tydlig och tydlig partner för alla läsare som vill pröva sina egna åsikter och värderingar på. Och Expressen vill vara en stark nyhetstidning som tillsammans med många andra nyhetstidningar läsa våra kunskapsresurser, nyheter och kommentarer som hjälper dem att forma sin egen mening.

Det är när Expressen drar fram nyheter som annars aldrig skulle ha nått dagsljuset som tidningen gör störst nytta.

NÅGON KOMMER säkert att fråga varför vi inte kallar tidningen "oberoende liberal"?

Vårt oberoende är självklart och skall aldrig kunna ifrågasättas.

Just det partipolitiska oberoendet är själva utgångspunkten för begreppet "liberal" som uttryck för en publicistisk hållning.

Att då kalla tidningen både för oberoende och för liberal blir en sorts tårta på tårta. Tidningens fria och oberoende ställning är grundförutsättningen för att vi skall kunna göra anspråk på en liberal publicistisk hållning.

En tidning som kallar sig "moderat" eller "socialdemokratisk" klistrar fast ett partinamn i pannan på sig själv. I det svenska politiska språket har orden "moderat" och "socialdemokrat" ingen annan innebörd än att vara just namnet på två partier. Då är det lätt att begripa att moderata tidningar behöver framhålla sitt "oberoende".

Expressen har en annan tradition.

EXPRESSENS FÖRSTA NUMMER, den 16 november 1944. På ledarsidan skriver chefredaktör Ivar Harrie att Expressens ägare vill att tidningen ska vara en stark och tydlig partner för alla läsare som vill pröva sina egna åsikter och värderingar på. Det är när Expressen drar fram nyheter som annars aldrig skulle ha nått dagsljuset som tidningen gör störst nytta.

Hjärtat sitter till vänster, hos Expressens nye politiska redaktör. Allt fler ställer frågor om tidningen och dess liberalism. Det borde redaktören själv också göra.

Det är när Expressen drar fram nyheter som annars aldrig skulle ha nått dagsljuset som tidningen gör störst nytta.

55 år senare är den insatta i våra ägare ännu starkare. Expressens oberoende har alltid varit självklart. Under snart 25 år som politisk redaktör, redaktionschef och nu som chefredaktör har jag alltid känt mig fri att göra mitt jobb utan rädsla, påtryckningar och utan att behöva kasta ängsliga blickar över axeln.

DE SENASTE ÅREN har Expressen riktat hård kritik både mot Bonnierföretagens aktieköp i TV 4 och mot Dagens Nyheters försök att skaffa sig kontrollen över Svenska Dagbladets ekonomi och distribution.

Våra problem är av annat slag: Efter många goda år kämpar Expressen med ekonomiska svårigheter. Vi har starka åsikter om hur vi ska lösa problemen. Lönsamhet, sund ekonomi, är en grund för oberoendet som många journalister alldeles för lätt underskattar – den fälan skall vi inte fastna i.

Den viktigaste förutsättningen för att vi skall göra rätt för beteckningen liberal som en publicistisk hållning är nyheternas okränkbarhet. Åsikterna är fria men fakta är heliga. sa en legendarisk redaktör för Manchester Guardian en gång i tiden. Den regeln gäller också för Expressen.

Beredskapen att ge utrymme åt andra åsikter än våra egna är en annan självklar förutsättning för att vi skall kunna göra anspråk på att vara en liberal tidning.

Om det märks att tidningen vill lyssna på andra, inte arbetar med färdiga sanningar och alltid är beredd att pröva nya idéer och argument samtidigt som vi har en egen åsikt och vet vad vi vill stå för, om arbetar på Expressen stolta.

Metoderna att styra och manipulera nyhetsflödet blir alltmer sofistikerade. Konstgjorda nyheter skapas på löpande band. Tillrättalagda mediejippon avlöser varandra samtidigt som hemligstämplarna går varma både på EU-kontoren och i vanliga svenska kanslihus.

Skall tidningarna kunna försvara sina läsare mot detta anlopp av medie-manipulatorer måste de ha starka och kunniga redaktioner.

Men det räcker inte.

Tidningen måste också själv veta vad den vill och vilka värderingar den står för. Utan egen kompass är det lätt att fara vilse.

ATT KALLA EXPRESSEN för "liberal" är ett sätt att säga att tidningen har en publicistisk hållning.

Men det är också ett sätt att sammanfatta tidningens samhällssyn där det viktigaste är att vara tydlig och tydlig partner för alla läsare som vill pröva sina egna åsikter och värderingar på. Och Expressen vill vara en stark nyhetstidning som tillsammans med många andra nyhetstidningar läsa våra kunskapsresurser, nyheter och kommentarer som hjälper dem att forma sin egen mening.

Det är när Expressen drar fram nyheter som annars aldrig skulle ha nått dagsljuset som tidningen gör störst nytta.

NÅGON KOMMER säkert att fråga varför vi inte kallar tidningen "oberoende liberal"?

Vårt oberoende är självklart och skall aldrig kunna ifrågasättas.

Just det partipolitiska oberoendet är själva utgångspunkten för begreppet "liberal" som uttryck för en publicistisk hållning.

Att då kalla tidningen både för oberoende och för liberal blir en sorts tårta på tårta. Tidningens fria och oberoende ställning är grundförutsättningen för att vi skall kunna göra anspråk på en liberal publicistisk hållning.

En tidning som kallar sig "moderat" eller "socialdemokratisk" klistrar fast ett partinamn i pannan på sig själv. I det svenska politiska språket har orden "moderat" och "socialdemokrat" ingen annan innebörd än att vara just namnet på två partier. Då är det lätt att begripa att moderata tidningar behöver framhålla sitt "oberoende".

Expressen har en annan tradition.

annan självklar förutsättning för att vi skall kunna göra anspråk på att vara en liberal tidning.

Om det märks att tidningen vill lyssna på andra, inte arbetar med färdiga sanningar och alltid är beredd att pröva nya idéer och argument samtidigt som vi har en egen åsikt och vet vad vi vill stå för, om arbetar på Expressen stolta.

Metoderna att styra och manipulera nyhetsflödet blir alltmer sofistikerade. Konstgjorda nyheter skapas på löpande band. Tillrättalagda mediejippon avlöser varandra samtidigt som hemligstämplarna går varma både på EU-kontoren och i vanliga svenska kanslihus.

Skall tidningarna kunna försvara sina läsare mot detta anlopp av medie-manipulatorer måste de ha starka och kunniga redaktioner.

Men det räcker inte. Tidningen måste också själv veta vad den vill och vilka värderingar den står för. Utan egen kompass är det lätt att fara vilse.

ATT KALLA EXPRESSEN för "liberal" är ett sätt att säga att tidningen har en publicistisk hållning.

Men det är också ett sätt att sammanfatta tidningens samhällssyn där det viktigaste är att vara tydlig och tydlig partner för alla läsare som vill pröva sina egna åsikter och värderingar på. Och Expressen vill vara en stark nyhetstidning som tillsammans med många andra nyhetstidningar läsa våra kunskapsresurser, nyheter och kommentarer som hjälper dem att forma sin egen mening.

Det är när Expressen drar fram nyheter som annars aldrig skulle ha nått dagsljuset som tidningen gör störst nytta.

NÅGON KOMMER säkert att fråga varför vi inte kallar tidningen "oberoende liberal"?

Vårt oberoende är självklart och skall aldrig kunna ifrågasättas.

Just det partipolitiska oberoendet är själva utgångspunkten för begreppet "liberal" som uttryck för en publicistisk hållning.

Att då kalla tidningen både för oberoende och för liberal blir en sorts tårta på tårta. Tidningens fria och oberoende ställning är grundförutsättningen för att vi skall kunna göra anspråk på en liberal publicistisk hållning.

En tidning som kallar sig "moderat" eller "socialdemokratisk" klistrar fast ett partinamn i pannan på sig själv. I det svenska politiska språket har orden "moderat" och "socialdemokrat" ingen annan innebörd än att vara just namnet på två partier. Då är det lätt att begripa att moderata tidningar behöver framhålla sitt "oberoende".

Expressen har en annan tradition.

Kastningarna under några årtio år på 90-talet fick oss ett tag att sväva på målet, vara osäkra på vår egen uppgift och vår egen identitet.

En reklamkampanj som gick ut på att en misslyckad löpsedel, vikan i uppgesiffror, täta ledtrådar byter sig till en redaktör som kom direkt från kanslihuset och en redaktör som nog helst av allt ville göra något annat än Expressen av Expressen bidrog till osäkerheten runt tidningen.

Men den tiden ligger bakom oss. Expressen har fått tillbaka sin fasthet i sin egen tradition och är redo att stå på tårna.

Därför är vi glada att Expressens styrelse i går, på mitt förslag, beslutade att återgå till sin beteckning från 1944: liberal.

FÖR EXPRESSEN ÄR beteckningen liberal ett uttryck för en publicistisk hållning, en syn på tidningens uppgift i samhället och en sammanfattning av vad tidningen står för. Det är inte en partipolitisk etikett.

Expressen har ingen partibeteckning och vill inte ha någon.

Sådana etiketter värjer vi oss mot. Vi behöver dem inte. Vi vill inte ha dem. De har aldrig passat in på Expressen. De hör, för de allra flesta tidningar, till en förgången tid.

När vi kallar oss liberala är det ett sätt att beskriva hur vi vill fungera som tidning och vilka åsikter vi vill arbeta för i samhällslivet.

Läsarna behöver inga beskäftiga råd om vilket parti de skall rösta på. Expressen vill vara en tydlig och tydlig partner för alla läsare som vill pröva sina egna åsikter och värderingar på.

Och Expressen vill vara en stark nyhetstidning som tillsammans med många andra nyhetstidningar läsa våra kunskapsresurser, nyheter och kommentarer som hjälper dem att forma sin egen mening.

Det är när Expressen drar fram nyheter som annars aldrig skulle ha nått dagsljuset som tidningen gör störst nytta.

NÅGON KOMMER säkert att fråga varför vi inte kallar tidningen "oberoende liberal"?

Vårt oberoende är självklart och skall aldrig kunna ifrågasättas.

Just det partipolitiska oberoendet är själva utgångspunkten för begreppet "liberal" som uttryck för en publicistisk hållning.

EXPRESSEN
INTERNET: expressen.se

Chefredaktör och ansvarig utgivare: Staffan Thorsell.
Administrativ redaktör: Lars Flodström. Redaktionschefer: Stig Hoffman, Lars Jansson, Lars Näslund, Anna-Clara Welandér.
Politisk redaktör: PM Nilsson. Kulturredaktör: Maria Schottenius.
Verkställande direktör: Staffan Lundeborg.

AB Kvalitetstidningen Expressen. Görwellsgatan 30, 105 16 Stockholm, telefon 08-738 30 00, fax 08-619 04 50.
E-post: redaktionen@expressen.se eller tips@expressen.se.
Annonser: 08-738 25 00.

DNEX Tryckeriet AB, Stockholm.
Expressens tryckeri, Jönköping.
Västertidnings-Karlens tryckeri AB, Umeå.

EN PUBLICIST bestämmer inte bara vad tidningen skall tycka, utan också vilka den inte skall tycka om. Det låter nästan som en upprepning, som att det ena följer på det andra. Men att välja sina strider och sina fiender är just inget enkelt val. Det kan få den bäste att tveka, men för en tryckarchef på ledarsidan är det en av de strategiskt viktigaste uppgifterna, det som i en mediaintensiv och ytlig tid ger tidningen profil och puls.

Sting, brukar man säga på Expressen.

PM Nilssons första halvår som politisk redaktör på den kvällstidningen har inte följt den våldresserade borgerlighetens spår. Efterträdaren till Niklas Ekdahl har lämnat nittiotalstraditionen av slätstrukenhet och utmanat i princip allt och alla. Det ingår i uppdraget, en publicists vardag – visst. Men motståndet han mött har inte varit vardagspublicistiskt.

Enligt rykten tog exempelvis den erfarne Expressenmedarbetaren Barbro Hedvall ganska snart trapporna ner i Bonnierhuset till DN:s ledarredaktion för att hon inte delade den nye redaktörens linje. Men Hedvall själv avvisar ryktet och förklarar att sortin från Expressen inte hade med den nye redaktörens åsikter att göra, utan att det var en markering mot Staffan Thorsell, chefredaktören som valde en trettioårig Peter Magnus framför en medelålders Barbro.

Det låter som ett stillsamt avsked, i alla fall det från ledarredaktionen, och skall nog inte överskattas. Men samtidigt bör heller inte skillnaderna mellan Expressen och DN göras mindre än vad de är. För på senare tid har åsikterna mellan Sveriges två stora liberala tidningar gått isär i många frågor och polemiken har stundtals varit rätt tuff. Det är visserligen inte första gången, men nu har det inte varit gruff om små detaljer.

När debatten om Robert Weils tackbrev till Sveriges arbetare bröts ned till vad den egentligen handlade om, synen på kapitalismen, var det inte trappor mellan de två redaktionerna. Det var en hel ocean.

ÅSIKTER OCH UNDERHÅLLNING

Men det här kanske ändå är att tänka lite för stort om tidningstyckeriet. Det har sedan länge pågått en utveckling där ledarsidorna fått allt svårare att motivera sin existens. Det dagspolitiska kommenterandet är precis som politiken något av en krisbransch och rätt många skribenter erkänner att de inte bara blivit tvungna att pröva andra tillslag och tonfall, utan att hantverket nu också har likheter med underhållning, ja, *show biz* till och med.

Dessutom ligger det i sakens natur att tidningar profilerar sig mot varandra. Inte bara för att de faktiskt konkurrerar om läsare, utan också för att den enklaste barnlogiken säger att om man själv har rätt så har de som tycker olika fel. Och vidare: tycker man att tidningsläsare behöver upplysas om vad som är rätt och fel i politiken är steget inte långt till att översätta samma uppdrag till andra medier.

Men det är inte bara den sortens kritik som möter Expressens ledarsida och PM Nilsson. Bland många i borgerliga kretsar är tonläget inte den upplysningsvilliges eller den debattglades. Istället suckas det och skakas på huvudet. Det snällaste de kan säga är att han är politiskt korrekt. PK Nilsson.

En vanligare kommentar är att Expressen förlorat sin själ. Och Sverige en liberal röst.

På ett sätt är reaktionerna underliga. För PM, eller Peter Magnus som han egentligen heter, är en omvittnat trevlig person. Varken stöddig eller radikal. Han sägs snarare vara blyg och ha den sortens borgerliga karaktär som gör en tillbakadragen och måttfull om sitt eget jag; perso-

ner är blott skuggor av det sanna, som en svensk skald en gång skrev, så varför framhäva sig själv?

Nja, det är väl lite högstämt för PM, men i honom lurar den borgerliga levnadsberättelsen. Född 1968 i Lund, pappan adjunkt av den gamla stammen, mamman sjukgymnast. Gymnasium på Katedralskolans naturvetenskapliga linje i Lund, studier i juridik och statsvetenskap på universitetet i samma stad. Ambitionen var att examineras som jurist; yrkeslivet blev nu ett annat. Men hade det inte varit för mellanspelet som chefredaktör för kårtidningen Lundagård hade PM nog hunnit med att sitta ting och slita ut några kostymer på en advokatbyrå vid det här laget.

REKONSTRUERA DEN GAMLA ANDAN

Men detta är nu bara en beskrivning av *personen*. Många har nog istället lärt sig känna Nilsson som en utmanande och osentimental ledarskribent. Och det passar inte bara honom bra, utan också de andra i tidningsledningen.

Chefredaktören Staffan Thorsell luftade våningarna i Mariebergsskrapan på vid gavel i början av sommaren; djärvt och utan någon känsla för nittiotalsnostalg skrev han en ny historia. Utåt hade man varit försiktig, men inom redaktionens väggar hade vårvindarna blåst länge:

Visst, Erik Månsson var inget vidare, Olle Wästberg ingen publicist och Christina Jutterström en ren katastrof. Nu ska Expressenandan, *the classical style*, föda uppslag och skära texterna.

Med Thorsells ord givetvis lite annorlunda.

"Kastningarna under några oroliga år på 90-talet fick oss ett tag att sväva på målet, vara osäkra på vår egen uppgift och vår egen identitet. En reklamkampanj som gick snett, en misslyckad löpsedel, vikande uppla-

gesiffror, täta ledningsbyten, en chefredaktör som kom direkt från kanslihuset och en redaktör som nog helst av allt ville göra något annat än Expressen av Expressen bidrog till osäkerheten runt tidningen", skriver han på tidningens ledarsida den 8 juni i år.

Ja, läs om det där igen: Enligt den egna tidningsgenealogin var det alltså inte Jutterström som var chefredaktör före Thorsell. Det var Bo Strömstedt. Den domstol som nyligen fällde Jutterström för en missgärning under hennes tid som Expressens ansvariga utgivare fick inte ens Thorsell att reagera i spalterna. Det är öppen ridå för skådespelet.

Ett djärvt projekt, minst sagt. Men kanske också riktigt. I den mån man kan tala om en klassisk Expressenanda har den varit svår att spåra under nittiotalet; tidningens första chefredaktör Ivar Harries ord från den första upplagan 1944 gav bara inte längre avtryck i texterna. Men lika riktigt kan vara att med Barbro Hedvall säga att "Expressenandan är en fiktion".

Även om Hans Wallmark, konservativ redaktör på Nordvästra Skånes Tidningar, åtminstone ser en Expressentradition, nedtecknad av Harrie och Strömstedt, verkar han också vara inne på samma spår: "Tidningar är som människor, extremt individuella." De personer som redigerar tidningen sätter avtryck och eftersom personerna byts ut ändras också avtrycken.

Därför kan väl ingen riktigt veta om Expressens problem beror på att det aldrig växte plantor under det stora trädet (Strömstedt), en misslyckad löpsedel (Månsson), en politiker (Wästberg) eller en morgontidningspublicist utan klar linje (Jutterström). Men Hasse Olsson på Dagens Industri lär ju ha sagt att Expressen fortfarande skulle vara störst om han tagit över efter Strömstedt; det får väl vara en provisorisk sanning till dess att skuldfrågan är utredd.

Hjälper inte det har ju tidningens legendariska redaktionschef från starten – Carl-Adam Nycop – inte dött än.

Men så länge tidningen har problem med identiteten är det ingen dum idé att gräva där man står, att fråga sig varför tidningen en gång startades. Risken som Thorsell däremot utsätter sig för med denna historieforskning är att om problemen kvarstår betyder det inte bara att han själv ryker, utan också att en hel anda underkänns.

Tidningens tradition är då inte modern.

Med eller utan bilaga.

NYHETER GRATISVARA

Och publicistiskt har kvällstidningsjournalistiken förändrats en del. Tidningarna har inte längre som ambition att förmedla nyheter inom de flesta områden. Det här med nyheter är överhuvudtaget inte längre en enskild konkurrensfaktor; nyheter är i vår tid snarast en gratisvara. Vad tidningen kan ta betalt för är därför inte att förmedla en nyhet, utan den måste kunna attrahera till läsning på andra villkor. "Kommentera, vara personlig i sina kolumner, ha karaktär, och i ord och bild berätta något på ett lustfyllt sätt", beskriver PM Nilsson kvällstidningars nya affärsidé.

Lite tydligare: dramatik, berättelser, närhet till läsaren, personligt tilltal. Ungefär som sportjournalistiken, en stil som Nilsson gärna ser översatt till andra delar av tidningen.

Skrivarverkstad med Mats Olsson, alltså.

I *Expressens linje*, tidningens egna "lilla röda", skrev den första chefredaktören Ivar Harrie: "Stark i sak, klar i stilen, hovsam i tonen, är en regel som håller och vinner i det långa loppet när man är yrkesjournalist."

Hans efterträdare, Per Wrigstad, den dystre mannen som arbetade för den uppseendeväckande journalistiska genren och gav tidningen en

folkpartistisk profil, omarbetade häftet och tillförde: "Men i valet av ämnen, i sättet att redigera, i satsningen på kampanjer demonstrerar vi vår lidelse."

Så hamnade han också i konflikt med Nycop – redaktionschefen, den som allmänt anses ha grundat Expressen. Nycop, som lämnade redaktionen efter bråket, skriver nostalgiskt i en bok från 1996 om den gamla publicistiken, den som inte har något att göra med "den senare version som råkade in i en svår kris vid ingången till 1990-talet. Expressen hamnade mitt i stormcentrum 1993-94. Den var då en helt annan tidningsprodukt än den jag upplevde på 1940-, 50- och 60-talen."

Bokens titel säger i klartext vad tidningen har och vad den saknar: *Sensation och moral*.

EXPRESSEN (LIBERAL)

Anledningen till Thorsells klarspråk var att tidningsstyrelsen beslutat att gå tillbaka till den gamla beteckningen: Expressen (liberal). En samhällssyn "där den enskilda människan – inte gruppen, klassen eller kollektivet alltid står i centrum", skrev Thorsell och fortsatte "Expressen är ingen ideologisk diversehandel."

Men det var just det där med diversehandeln som andra reagerade på. Svenskans ledarsida, exempelvis, välkomnade Thorsells markering, men frågade sig vad sjutton tryckarchefen själv, PM Nilsson, då hade där att göra. "Dimma i diversehandeln", var vad den såg; bland annat hade Nilsson slutit upp bakom "...Winbergs famösa uttalande om att 'män tillhör det kön som bär skulden'."

Det är hårda ord från den tidning som PM Nilsson kan se från sitt rum på tidningen. Han säger det inte själv, men verkar ta kritiken med ro; ungefär som Ivar Harries presshistoriska skratt åt SvD:s chefredaktör Ivar Anderson när han förfasade sig över Expressen, den "ljusröda faran".

Men berömmet för vänsteranknytning har flera tagit fasta på. En av de första frågorna Nilsson fick som nyutträd politisk redaktör var: "Blir vi vänstervridna nu?" Det var kollegan Jonas Sima som ställde frågan i sin terapikolumn på sista sidan, och det fanns väl skäl till att just den frågan ställdes.

Olle Svenning, konkurrent på Aftonbladet med känningar ända in i Nilssons grannrum på Expressen, tycker sig bestämt se en ny vänsterorientering på Expressens ledarsida. Inte en vänster i "vänstermening", om man säger så. Men den slags vänster som funnits inom den liberala konfliktytan, ungefär som den vänsterliberalism Mona Sahlin och Widar Andersson står för: jämställdhetspatos, kulturradikalism, internationell solidaritet och social kritik av kapitalismen. Svenning söker även i liberalernas historia och drar en parallell med Per Gahrtons variant av liberalism på sjuttioalet.

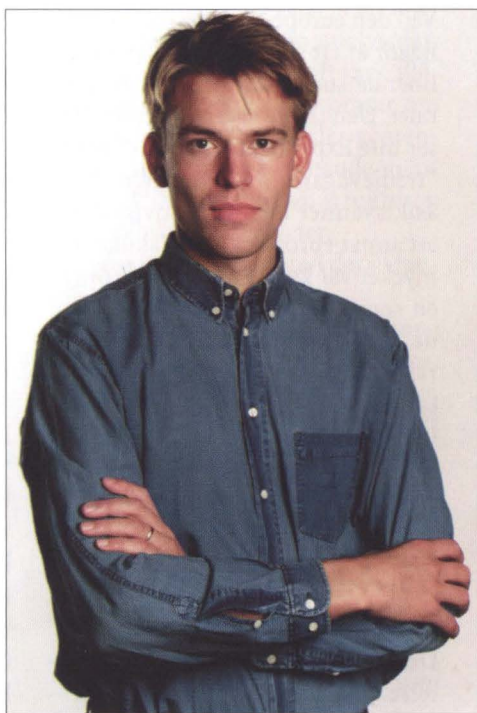
Den sved. Men elakt? Nej, orden är sagda i all välmening av Svenning.

Nilsson protesterar säkert emot den parallellen, men huvuddraget i beskrivningen delar han helt. Den internationella solidariteten och känslan för jämställdhet lyfter han gärna fram själv; de är delar av Expressenandan för honom. Delvis också den sociala kritiken av kapitalismen, där Expressens linje närmast blivit globaliseringskritisk.

BORGERLIG KULTURRADIKALISM

Det som omsluter allt detta är radikalismen, kulturradikalismen – med Svennings ord; ett profilgrepp på Expressen sedan länge, nyckelord i den lilla röda. Men frågan är om det verkligen är så radikalt idag med dessa åsikter? Tiden är en annan nu än när Expressens program först skrevs och det som var radikalism då, är snarast traditionalism nu.

Det är naturligtvis en tolkningsfråga, vad som verkligen är radikalt i en tid som vår kan diskuteras. Men Nilsson ser sin sida i det historiska sammanhanget och flyr inte kulturradikalismen. Men den ses då som ett uttryck mot klassisk traditionalism, den borgerliga sorten med meningar och fördomar om kulturen, nationen,

bildningen, familjen.

Men både hos PM och i tidningens historia finns ändå det borgerliga draget: känslan för samtalet, klassisk bildning (Harrie) och litterära studier (Strömstedt), det upplysta förnuftet, kravet på intellektuell hederlighet. Men det är en annan sorts borgerlighet, den radikala; fast rotad i en borgerlig tradition som man gärna provocerar.

Ungefär som Lukas Moodysson.

Djärvt, uppkäftigt, radikalt. Men ändå borgerligt.

Men bakom ledarsidans linje finns också en strategisk bedömning om vilket utrymme det finns i medielandskapet. "Aftonbladet sköter sossarna, Svenskan sköter moderaterna, DN sköter regeringen, oavsett vil-

ken regering det är, och vad ska då Expressen göra? Ska vi sköta folkpartiet? Det är ju i princip meningslöst för folk bryr sig inte om folkpartiet. Däremot kan vi sköta vår traditionella hållning, vaktsläendet om individens värdighet och dess frihet, och sedan kan vi vara en intellektuell röst i det borgerliga lägret. Och det är de två utgångspunkter jag har för sidan", förklarar Nilsson.

Det är inte lågt ställda ambitioner han har för sidan. Anslaget blir än mer djärvt när han preciserar sig lite mer: Vi ska inte måla allt i svartvitt som andra ledarsidor, vi ska inte bry oss om vilkas tår vi trampar på, vi ska inte ta några partipolitiska hänsyn, vi ska vara den intellektuellt hederliga rösten i svenska medier.

Med denna tidningsideologi i botten finns några särskilda punkter på agendan: driva EU-frågan framåt och slå mot högern (de punkter han oftast framhåller), är den korta versionen.

Svenning beskriver också PM:s gärning som att han integrerar kultursidans arv med ledarsidans och det verkar vara en riktig bedömning. Den placerar sig till vänster, men frågan är till vänster om vad?

VÄNSTER OCH HÖGER

Vänster-höger-skalan har dock ingen större vän i Expressenredaktören. Inte så att han värjer sig mot att klä sig i termen vänster, men skalan är för schabloniserad för att falla ledarsidan i smaken. Förvisso erkänner han Norberto Bobbios resonemang i boken *Vänster och höger*, att det i slutändan finns en konflikt mellan frihet och jämlikhet – höger och vänster. Men det är just bara i slutändan: då alla sammanhang destillerats till en omöjlig blandning av rena ideologiska satser. Och då går friheten före jämlikheten – allt annat vore ett brott med Expressens tradition, menar Nilsson.

Men i nästa andetag vänder han på resonemanget och säger att om konflikten står mellan medborgerlig jämlikhet och marknadsliberal kapitalism, väljer han det förra. Det kan tyckas som själv motsägande, men är nog inte det. Det är snarare ett byte av *modus*, för redaktör Nilsson böjer inte gärna meningarna med den abstrakta och filosofiska grammatiken. Hans Bergström får ingen promoverad kollega i Mariebergsskrapan.

PM Nilsson talar hellre om politik, och helst i ett särskilt gränssnitt: europeisk politik. I det kontinentala perspektivet ser han ofta sina ställningstaganden och ett av säkert många journalistiska grepp han ser framför sig är att Expressen europeiserar offentligheten i Sverige genom att börja föra en pressdebatt med tidningar på kontinenten eller andra sidan Nordsjön.

Det vore en naturlig följd av Expressens EU-entusiasm; Europafederalism och myntunion är för den självklart. Standardmeningen är att EU är en nygrundad stat som befinner sig i samma position som Sverige gjorde för hundra år sedan. Då stod demokratin och parlamentarismen utanför politikens slutna rum i Sverige, nu ligger väntrummet i Bryssel och Strasbourg. Då kämpade liberaler för allmän rösträtt i Sverige, nu strider de för parlamentarism i Europa.

Denna analogi är viktig, den märks i Nilssons sätt att diskutera EU. Och den faller tillbaka på ett tänkande om demokratin som delvis är provocerande för andra liberaler. Inte så att perspektivet går på tvärs med andra, däremot ritar han i andra nyanser, stryker under andra nyckelmeningar.

Som fostrad i den statsvetenskapliga traditionen kryssar Nilssons märkpena för orden torget, medborgerlighet och offentlighet. De är inte bara argumenten för en europeisk demokrati, utan även tre punkter i den allmänna programförklaringen för

Expressen. Det är en liberal tradition där det talas om tillgången och friheten *till* politik, det politiska förnuftet, "vi"-känslan – när jag ber Nilsson nämna några viktiga böcker plockar han mycket riktigt fram Aristoteles *Politiken* och Platons *Staten*.

Men det europeiska inslaget blir också tydligt när han resonerar om sin position som vänster eller höger. Vad den europeiska politiken nu tydliggör är ett slags gemenskap mellan liberala socialister och vänsterliberaler. Den tredje vägen, ungefär. Han ser inte Expressens ledarsida som en "tredjevägare" men många av hans åsiktsvänner har sin hemvist där; i ett annat europeiskt land skulle han mycket väl kunna vara redaktör för en socialdemokratisk tidning. Men då för en socialdemokrati som liberaliserar och säljer ut statliga företag, som i grunden tror på kapitalism och marknadsekonomi men som samtidigt har en fast tro på det politiska förnuftet och välfärdsstaten; "a capitalism with a human face", som britterna skulle säga.

KRÅNGLAR TILL DET

Den är lite krånglig, Nilssons berättelse om hur han ska betraktas – vänster eller höger? De raka linjerna saknas, prosan är en annan. Barbro Hedvall ger en enklare version: PM Nilsson är en postmodernist. Inte mer, inte mindre. Kanske inte postmodernist i den filosofiska bemärkelsen, tänker jag mig, utan snarare i den politiska meningen: Han kan inte bestämmas enligt "det moderna" begrepp för politiken, grunden ligger någon annanstans. Men om det nu stämmer – var?

"Right in the middle of a contradiction, thats the place to be", skrev den amerikanska dramatikern Sam Shepard i sin familjetrilogi *The curse of the starving class*. Kanske är det ett rum som Nilsson känner sig hemma i?

Lite pretentiöst, kanske, men det är inte så illa som det låter. För politik är inte ett matematiskt seminari-

um, den handlar ytterst inte om att lösa problem på ett logiskt sätt. Men det är en metafor om politik som känns vanlig. Tröttsamt vanlig. I ett sådant samtal finns det plats för den som vill krångla till det, kanske till och med säga några sanningar, sådana som andra inte kan säga eller är förmögna till att tänka. Då är mitten i en kontradiktion stället att vara på.

Men platsen skyddar inte mot allt. Eller mot alla. Det är nog erfarenheten PM Nilsson bör dra efter ett kyligt meningsutbyte i våras med Johan Hakelius, som då var på SvD.

Det började med en diskussion om EU, typiskt nog för PM, och slutade med övningar i liberalismens grund. I ett uppfriskande argt tonläge, dessutom. Eller som Hans Wallmark uttrycker det: Det blir rätt mycket "hallabalo" när redaktioner i Tjockhult med inte ens en taxiresas avstånd mellan varandra grälar.

PM Nilsson hävdade att likhets-tecknet mellan offentlig makt och medborgarmakt är grunden i alla liberala demokratier. Hakelius skrev att detta likhetstecken innebär att staten och individen görs till synonymer och att det inte är liberalism, utan ett kännetecken för kollektivism.

Nilsson försvarar i efterhand sin plats i den liberala familjen: Diskussion var mellan två olika grenar av liberalismen – nyliberalismen och socialliberalismen. Den förra förstärkt av ett konservativt drag, den andra prydd med demokratins guldkant. "Det är en demokratistrid", säger PM allmänt om bråken med SvD och DN.

Johan Hakelius, nu politisk redaktör på Finanstidningen, gör idag ingen stor sak av debatten men konstaterar att Nilssons meningar vittnar om en svag förståelse för liberalismens grund. "PM framstod för mig som politiskt oreflekterad, att kasta individualismen över bord hade inte varit en medveten handling, utan den hade bara gjorts utan närmare eftertanke", säger Hakelius och kommer

till slutsatsen att Expressen lämnat sin liberalism: "Inte totalt och helt, men sidan saknar köll. Den svajar på ett okontrollerat sätt."

LIBERAL, ELLER?

Idéhistorikern och ideologen fäster kanske ingen större notis vid meningsutbytet om liberalismen, men den är viktig åtminstone i ett avseende, själva skuldfrågan: Har Expressen förlorat sin själ – liberalismen? Det är varken en petitesse för det politiska Sverige eller för en tidning som försöker återställa en publicistisk tradition från fyrtiotalet.

Men det vore drastiskt att exkludera Nilsson när allt fler samlas kring liberalismen. Han har inte bara klara liberala åsikter i många frågor, inte minst dem om livsstil, utan faller också tillbaka, som han själv också beskriver det, på ett slags vänsterliberalism som var väl företrädd i början av seklet då den stora debatten var den allmänna rösträtten. Men PM:s liberala zon är inte riskfri: han töjer lite väl mycket på begreppen och synsätten. Brytningsfelen blir ibland alltför grova. Det är inte bara nyanser som försvinner, ibland talar han ett helt annat språk.

Som när han diskuterar jämställdhet och feminism. Det var ingen tillfällighet att Nilsson skrev som han gjorde om Winbergs uttalande om det förtryckande manssläktet. När vi talar om hans feminism säger han:

"Med utgångspunkt från individen måste man – för att ta upp feminismen – vara blind och döv för att inte se att det finns könsidentiteter. Jag har i mitt egna liv upplevt det massor av gånger. Det finns kollektiva identiteter, som svensk eller som man. Sedan är de kollektiva identiteterna inte alltid översättbara till individerna, men ofta är de det, påfallande ofta. Och jag tycker det finns en manlig identitet som delvis bygger på att förtrycka kvinnor i allmänhet."

Men det är just det här med kol-

lektiva identiteter som krånglar till det för en liberal. Inte för att en liberal förnekar existensen av kollektiva identiteter – de är lika självklara som att det finns fenomen som höjer sig över den enskilda människan; strukturer är ett populärt ord efter ett franskt äventyr på 1960-talet med Michel Foucault, Louis Althusser, Claude Lévi-Strauss och Jean-Paul Sartre. Men brytningsfelet är att liberalen inte kan sluta sin analys där, utan ideologins kärna är att varje kollektiv yttring, vare sig vi pratar om identiteter, strukturer eller gemenskaper, uppbärs av handlande människor. Utan dem: ingen struktur, inga kollektiva identiteter.

Ecce homo, kallar man det i Uppsala domkyrka.

Chefredaktör Thorsell verkar i alla fall ha den liberala skolningen. "Att kalla Expressen för 'liberal' är, upprepar jag envist, ett sätt att beskriva tidningens publicistiska hållning. Men det är också ett sätt att sammanfatta tidningens samhällssyn där den enskilda människan – inte gruppen, klassen eller kollektivet alltid står i centrum", skrev han ju i sin programförklaring.

Vilken linje är det egentligen som gäller på Expressen?

SVERIGES BÄSTA LEDARSKRIBENT

Jämställdhetsfrågan är väl det som främst gett PM Nilsson epitetet politiskt korrekt; trendkänslig, kallar en före detta kollega honom. Det ligger uppenbart i tiden att vara feminist och PM kom ut tidigt, det var efter en fjällresa där lektyren var *Under det rosa täcket* av Nina Björk. Två år senare anställer han Linna Johansson, redaktör för det feministiska fanzinet Bleck, som krönikör på ledarsidan och ger henne ett sommarvikariat. Och många artiklar om feminism blir det, två-tre i veckan ungefär.

Just anställningen av Linna Johansson har väckt förvåning. Radikal och profilskapande är hon. Men är hon överhuvudtaget en libe-

ral allierad, frågar sig en gammal medarbetare på Expressen

Ja, den frågan har ännu inte besvarats. Men hennes medverkan bör inte överdrivas. Det sägs att det bakom anställningen ligger en strategisk tanke om att locka nya läsargrupper, inte någon strävan att höja nivån på feminismdebatten i kvällspressen.

Visst, det låter cyniskt och kort-siktigt. Och det är ett djupt ingrepp i tidningens liberala upplysningstradition. Men Nilsson är en driven publicist som vet att profilen på sidan måste sättas tidigt. Kvaliteten kan förbättras efterhand, men har man inte det rätta temperamentet från början är man illa ute.

Det är ingen kunskap som kommer från kampanjskolning i de politiska ungdomsförbunden, utan är en ren kvällstidningsjournalistisk känsla. Och i Nilssons trettioåriga historia finns mycket riktigt ingen partikarriär; den politiska fostran skedde på universitetet och med Moderna Tider i händerna. Däremot har han en gedigen bakgrund inom journalistiken. Som för många andra i Expressens gamla lönerullor (Ivar Harrie, Niklas Ekdahl, Per T Ohlsson m fl) började det i Lundagård. Där drillades han i en speciell publicistisk anda: den ungdomliga och oppositionella. Men där fanns också dess politiska sida: en stark, närmast naiv tro på politik. Trots tjafs och det vanliga tonårsfifflet på studentkåren var fenomenet, politiken, inte nedsmutsat.

Just bakgrunden i en studenttidning och erfarenheten som reporter är också hans stora tillgångar. De gör att hans sätt att skriva och redigera sidan får ett journalistiskt inslag som annars saknas på ledarsidorna. Dessutom är det nog den bakgrunden som gör att han har en mycket självständig roll gentemot partier, intresseorganisationer och andra tidningar. Ja, etablissemangenget överhuvudtaget.

Såväl hans anhängare som hans kritiker, för att använda de begreppen, påpekar hans känsla för just självständighet. Johan Hakelius säger till exem-

pel: "Jag tycker PM:s anslag – mindre partipolitik, mer bred samhällskommentar – är helt rätt. Jag tycker också att PM som skribent kan vara riktigt, riktigt bra, men också bättre när han gör mer journalistiska saker än när han skriver mer opinion."

Janerik Larsson, erfaren publicist men idag med en annan roll i informationsbranschen, går ett steg längre och utnämner Nilsson till en av Sveriges få riktiga ledarskribenter. Och många håller nog med. Få skribenter kan som PM utmana och tydliggöra, skriva lustfyllt och engagerat.

Men en naturlig följd av skribentalang är inte redaktörsförmåga. Att skriva bra skiljer sig från att fatta de strategiska besluten, vilket är en redaktörs viktigaste uppgift. Om Nilsson växer in i rollen vet ingen än, Thorsell kan väl hoppas på att han slipper köra över den politiske redaktörens linje en gång till. Men hittills har Nilsson i alla fall fört handen med en självständighet som är befriande i våra nätverkstider. Sidan har sting, den har ju uppenbarligen retat många. Det är högt till tak, sidan är oberoende och självständig, precis som tidningens statuter föreskriver. Kampen för att *väcka, oro* och *förarga*, var också Harries mening om pressens uppgift.

Självständigheten är också en tillgång som blir allt mer värdefull. I alla yrken finns en det en spänning mellan behovet av nätverk och personlig integritet, och traditionen bland ledarskribenter har tidigare varit "liberal" på den punkten. Kontakterna med partierna har för tidningar med partibeteckning varit självklar och i den gamla redaktörsrollen låg ofta politiska uppdrag. Därutöver var det för borgerliga tidningar standard att ha representation i den lokala Rotaryföreningen.

I alla tidningar utom centerpressen ändras nu detta. Men istället har andra lojaliteter och nätverk uppvärderats, och i en tid då nyhetsförmedlingen allt mer börjat skötas av

PR-byråer bör varje redaktion fundera över sin publicistiska självständighet.

FÖRLORAT SIN SJÄL?

Nilsson faller i alla fall här tillbaka på en god tradition i tidningen. Expressen har aldrig varit partipolitiserad som andra tidningar och ända sedan starten har den journalistiska självständigheten värderats högt.

Men traditionerna i övrigt?

Om Expressen har förlorat sin själ, sin liberalism, med PM som chefi-deolog är svårt att säga. Det förutsätter ju att en själ fanns när han tog över. Thorsells presshistoriska tänkande visar ju att Jutterströms närvaro inte passerade obemärkt. Kanske var den välmotiverad efter Wästbergs period, kanske inte. Men den gjorde avtryck.

I alla händelser har den liberala själen i Expressen gestaltats olika genom tiderna. Per Wrigstad var inte som Ernst Klein, Ivar Harrie inte som Anders Ehnmark. Tiderna förändras, de politiska frågorna likaså. Den kvällstidning som vill hålla sig väl med sina köpare kan inte kosta på sig att stå alldeles för långt ifrån samtidens nycker och tänkanden. Att fånga rytmen och tonläget i den unga svenska generationen, löd framgångsreceptet under rekordåren.

Det är lite opportunistiskt, det är lite populistiskt. Men sådan är publicistiken. Och sådan är också PM.

Men från samma personer som säger det kommer också att han har en socialliberal ryggmärksreflex. Men den är inte av den litterärt bildade sorten; det är den journalistiskt skolade socialliberalismen man ser i honom. Ibland bildar den helhet, ibland sönderar den.

Problemet är just att det är svårt att säga när.

Peter Magnus Nilsson

Gift med Helena Gissén, journalist på TV4.

Utbildning: Började studera vid Lunds universitet 1989. Först juridik, men tog ett uppehåll med studier i statsvetenskap, och kom aldrig tillbaka till paragraferna.

Karriär: Sommarvikarie 1990 på Ronnebyredaktionen, Blekinge läns tidning. Utbildningskrönikör i Svenska Dagbladet 1990–92. Chefredaktör för Lundagård 1993 och 1994. Kommunreporter på Blekinge läns tidning 1994. Fast anställd som ledarskribent i Expressen 1995. Politisk redaktör för samma tidning 1 mars 1999.

Förebilder: Inga särskilda, varken politiskt eller publicistiskt. Gamla Moderna Tider-gänget med Göran Rosenberg och Anders Ehnmark har inspirerat, liksom Bertil Torekull, vän till familjen.

Läser: Gillar PO Enqvist och Lars Gustafsson, men har ingen favorit

Den ger tidningen spänst – Expressen med sting. Men det är allvarligt när liberalismen, med Hake-lius ord, lämnas utan någon större reflektion.

Och kanske är detta essensen i den omsusade Expressenandan, nästan som med Barbro Hedvalls ord: "En fiktion." Och då är en sak säker: PM expedierar inte Ekdahls sida. Han tar nya andetag. Hans liberalism är inte lika säker.

Att göra ideologiska studier över tid på en tidning är i varje fall lönlöst; att folket köper tidningen, är en redaktörs belöning. Men det hindrar inte att det i orden finns sammanhang med det förflutna.

"Fri utsikt, fri vandring genom samtidslivet", skrev Ivar Harrie i Expressen den 16 november 1944. Det var första numret av Expressen. Om Expressen faller ihop eller när Nilsson slutar på Expressen skulle orden passa. De är varken höger eller vänster, PM. De kan användas igen.

Fredrik Erixon (fredrik.erixon@svensktidskrift.se) är redaktör för Svensk Tidskrift.